

PROBLEM SVIJESTI¹

1. Što je svijest?

Kao i mnoge druge riječi, riječ „svijest“ ne možemo definirati u smislu roda i razlike ili nužnih i dovoljnih uvjeta. No i uz to, važno je točno odrediti o čemu govorimo jer fenomen svijesti kojim se bavimo treba odijeliti od nekih drugih fenomena, kao što su pozornost, znanje i samosvijest. Pod riječju „svijest“ ja jednostavno mislim na ona subjektivna stanja osjetilnosti/*sentience* ili svjesnosti koja započinju jutarnjim buđenjem iz stanja sna bez snova i traju sve do ponovnog ulaska u stanje bez snova, ili pada u nesvijest, ili smrti, ili bilo kojeg drugog načina „obesvještenja/nesvijesti“.

Prije svega, svijest je biološki fenomen. Kao i o probavi, rastu, mitozu i mejozi i o svijesti trebamo misliti u okvirima naše normalne biološke povijesti. Međutim, iako se radi o biološkom fenomenu, svijest ima neke bitne značajke koje ju razlikuju od drugih bioloških fenomena. Jedna od najvažnijih značajki svijesti je značajka koju sam nazvao njezinom „subjektivnošću“. U izvjesnom smislu svijest je svake osobe pounutrašnjena, što znači da jedna osoba doživljava svoju bol, golicanje, svrab, misli i osjeća je, na potpuno drukčiji način od doživljaja te iste boli, golicanja, svraba, misli i osjećaja druge osobe. Taj se fenomen može opisati na različite načine. Katkad ga opisujemo kao značajku svijesti koja nam omogućava iskusiti kako je biti ili osjećati, kako je biti u određenom svjesnom stanju. Ako me netko pita kakav je osjećaj predavati pred velikim slušateljstvom, na postavljeno pitanje mogu odgovoriti. Ali ako me netko pita kakav je osjećaj biti herpes zoster ili kamen, na postavljeno pitanje ne mogu odgovoriti jer ni herpes zosteri ni kamenje nisu svjesni. Zapravo, možemo reći da svjesna stanja imaju određeni kvalitativni karakter, odnosno da imaju ono što ponekad opisujemo terminom „qualia“.

Unatoč njezinoj etimologiji, svijest ne smijemo zamijeniti sa znanjem, pozornošću, niti samosviješću. Slijedom ću uzet u obzir svaku od spomenutih zamjena.

¹ Esej je preuzet iz: John Rogers SEARLE, „*The Problem of Consciousness*“, u: *Consciousness and Language* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002.), 7-17. Nadam se kako će ovaj prijevod poslužiti svima onima, a osobito studentima *Katoličkog bogoslovnog fakulteta* u Sarajevu, koji promišljaju o tematskim cjelinama iz područja filozofije svijesti.

Mnoga stanja svijesti imaju malo ili gotovo ništa sa znanjem. Primjerice, svjesna stanja neusmjerene strepnje ili nervoze nisu u biti povezana sa znanjem. Svijest se ne smije zamijeniti ni s pozornošću. U našem polju svijesti postoje elementi koji su u žarištu naše pozornosti te elementi koji su na periferiji svijesti. Takvu je razliku važno istaknuti jer „biti svjestan čega“ ponekad koristimo u značenju „obratiti pozornost na što“. No način na koji ovdje raspravljamo o svijesti omogućava nam da mnoge stvari s periferije naše svijesti – primjerice, blaga glavobolja koju sada osjećam ili osjećaj ovratnika na vratu, nisu u žarištu naše pozornosti. Stoga ću u trećem odjeljku morati znatno više reći o razlici između žarišne i periferne svijesti.

Naposljetku, svijest se ne smije zamijeniti ni sa samosviješću. Doista postoje određene vrste životinja, poput ljudi, koje posjeduju sposobnost iznimno složenih formi samoreferencijalne svijesti koju obično opisujemo kao samosvijest. Primjerice, mislim kako svjesni osjećaj stida zahtijeva svjesnost osobe koja se stidi. Ali vidjeti predmet ili čuti zvuk, primjerice, ne zahtijeva samosvijest. U većini slučajeva sva svjesna stanja nisu uvijek i samosvjesna.

2. Koji su odnosi između svijesti i mozga?

Radi se o glasovitom „problemu odnosa uma i tijela“. Premda problem ima dugu i tešku povijest kako u filozofiji, tako i u znanosti, mišljenja sam da bar u grubim crtama ima jednostavno rješenje, a ono glasi: kao višerazinska svojstva mozga svjesna su stanja uzrokovana nižerazinskim neurobiološkim procesima u mozgu. Ovdje se kao ključni pojmovi spominju *uzrok* i *svojstvo*. Ono što do sada znamo o funkcioniraju svijeta, jest to da promjenjive stope neuronskih okidanja u različitim neuronskim arhitekturama uzrokuju svu široku raznolikost našeg svjesnog života. Svi se podražaji koje primamo iz vanjskoga svijeta s pomoću živčanog sustava pretvaraju u jedan medij, naime, u promjenjive stope neuronskih okidanja na sinapsama. Podjednako je zanimljivo da te promjenjive stope neuronskih okidanja uzrokuju sve boje i raznolikost našeg svjesnog života. Miris cvijeta, zvuk simfonije, misli o teoremima euklidske geometrije uzrokovani su nižerazinskim biološkim procesima u mozgu te koliko znamo, neuroni i sinapse bitni su funkcionalni elementi takvih procesa.

Naravno, kao i svaka druga uzročna hipoteza i ova je provizorna. Možda se ispostavi da smo precijenili važnost neurona i sinapse. Možda je funkcionalna jedinica mreža ili cijeli niz neurona, no želim istaknuti kako je važno to što tragamo za uzročnim odnosima. Prvi je

korak u cilju rješavanja problema odnosa uma i tijela shvatiti sljedeće: moždani procesi *uzrokuju* svjesne procese.

No i dalje ostaje otvoreno pitanje: Koja je ontologija, odnosno koji je oblik postojanja takvih svjesnih procesa? Ako otvorenije postavimo pitanje, ono glasi: Obvezuje li nas tvrdnja o uzročnom odnosu između mozga i svijesti na prihvaćanje dualizma „fizičkog“ i „mentalnog“? Odgovor je definitivno – ne. Moždani procesi uzrokuju svijest, ali svijest koju uzrokuju nije neka dodatna supstancija ili entitet. Radi se o višerazinskom svojstvu cijelog sustava. Stoga, dva se bitna odnosa između svijesti i mozga mogu sažeti na sljedeći način: nižerazinski neuronski procesi u mozgu uzrokuju svijest, a svijest je jednostavno višerazinsko svojstvo sustava koji čine nižerazinski neuronski elementi.

Mnogo je primjera uzetih iz prirode u kojima su višerazinska svojstva sustava uzrokovana nižerazinskim elementima tog istog sustava, premda samo svojstvo sustava čine nižerazinski elementi. Primjerice, razmislimo samo o tekućem stanju vode ili providnosti čaše ili čvrstoći stola. Naravno, kao i sve druge analogije i ove su nesavršene i na različite načine neodgovarajuće. Ali ja želim ukazati na sljedeću bitnu stvar: ne postoji nikakva metafizička prepreka, niti logička prepreka, za ustvrditi kako su mozak i svijest u uzročnom odnosu te istodobno ustvrditi da je svijest samo jedno od svojstava mozga. Nižerazinski elementi sustava mogu uzrokovati višerazinska svojstva tog istog sustava, čak iako takva svojstva sustava čine nižerazinski elementi. Primjerice, uzmimo u obzir da nitko ne može zaviriti u čašu vode, izvaditi molekulu i reći: „Ova je molekula mokra“. Isto tako, nitko ne može pokazati jednu sinapsu ili jedan neuron u mozgu i reći: „Ova sinapsa ili ovaj neuron misli na moju baku“. Koliko do sada znamo, misli se o bakama javljaju na mnogo višoj razini od razine pojedinačnog neurona ili sinapse, kao što se i tekućina pojavljuje na mnogo višoj razini od razine pojedinačnih molekula.

Od svih teza koje iznosim u ovom članku, ova izaziva najviše protivljenja. Ne znam zašto, te stoga želim detaljnije razjasniti o čemu se radi. Kao prvo, želim ustvrditi da jednostavno kao činjenicu uzimamo da moždani procesi uzrokuju svjesna stanja. O tomu ne znamo sve pojedinosti i možda će proći dosta vremena dok sve ne shvatimo. Osim toga, čini mi se da je za razumijevanje toga kako točno moždani procesi uzrokuju svjesna stanja potrebna revolucija u neurobiologiji. S trenutnim nam objašnjavačkim aparatom nije jasno kako, primjenjujući ga, možemo objasniti uzročni karakter odnosa između neuronskih okidanja i svjesnih stanja. Ali za sada, iz činjenice da ne znamo *kako* se to događa, ne proizlazi da ne znamo *da* se događa. Mnogi koji prigova-

raju mojemu rješenju (ili uklanjanju) problema odnosa između uma i tijela, prigovaraju na temelju neznanja o tomu kako bi neurobiološki procesi mogli uzrokovati svjesne fenomene. No to meni ne predstavlja konceptualni ili logički problem. Radi se o empirijskom/teorijskom pitanju za biološke znanosti. Problem je točno shvatiti kako sustav producira svijest, a budući da znamo da ju producira, imamo dobre temelje za pretpostaviti postojanje određenih neurobioloških mehanizama koji služe toj svrsi.

Ponekad smo ravnodušni u vezi s potpuno nevjerojatnom činjenicom da svijest mogu producirati elektro-biokemijski procesi, a da to gotovo nikad nećemo objasniti neurobiološki. Međutim, u takvu se stanju trebamo podsjetiti da su se slične čudne stvari već događale u znanosti. Gotovo prije stoljeće činilo se potpuno čudnovato, zagonetno te nekima čak i metafizički nemoguće, život objasniti mehaničkim, biološkim i kemijskim procesima. No danas znamo da je to moguće te je i problem o tomu kako život proizlazi iz biokemije riješen do točke s koje se teško vratiti unazad, s koje je teško razumjeti zašto se to u prošlosti činilo nemogućim. Možda još i ranije, elektromagnetizam se činio čudnovatim. Prema Newtonovoj koncepciji svemira činilo se kako nema mjesta za fenomen elektromagnetizma. No s razvojem teorije elektromagnetizma, metafizičke su strepnje nestale. Vjerujem kako sličan problem imamo i danas u vezi sa sviješću. No kad jednom prihvatimo činjenicu da su svjesna stanja uzrokovana neurobiološkim procesima, problem će automatski postati predmet teorijsko-znanstvenog istraživanja. Na taj bi ga način uklonili iz područja filozofski ili metafizički nemogućeg tumačenja.

3. Neke značajke svijesti

Sljedeći je korak u našoj raspravi navesti neke (ne sve) bitne značajke svijesti koje bi empirijska teorija mozga trebala objasniti.

3.1. Subjektivnost

Kako sam već spomenuo, radi se o najvažnijoj značajki svijesti. Teorija svijesti treba objasniti kako skup neurobioloških procesa može uzrokovati da sustav bude u subjektivnom stanju osjetilnosti/*sentience* ili svjesnosti. Ovaj se fenomen razlikuje od svih drugih fenomena u biologiji te u određenom smislu predstavlja jednu od najčudnijih značajki prirode. Mi ne prihvaćamo subjektivnost kao temeljni, nesvodivi fenomen prirode jer, već od sedamnaestog stoljeća, vjeru-

jemo kako znanost mora biti objektivna. No, radi se o igri riječi u vezi s pojmom objektivnosti. Mi brkamo između *epistemičke* objektivnosti znanstvenog istraživanja i *ontološke* objektivnosti tipičnog znanstvenog predmeta svojstvenog disciplinama kao što su fizika i kemija. Budući da znanost ima za cilj postići objektivnost u epistemičkom smislu, jer tražimo istine neovisne o pojedinačnom gledištu istražitelja, bilo bi primamljivo zaključiti da stvarnost koju istražuje znanost mora biti objektivna, tj. da postoji neovisno o iskustvima svakog pojedinog čovjeka. No, ta posljednja značajka, značajka ontološke objektivnosti, nije i bitna značajka znanosti. Ako nam znanost treba objasniti kako funkcionira svijet te ako su subjektivna stanja svijesti dio tog svijeta, onda trebamo tražiti (epistemički) objektivno tumačenje (ontološki) subjektivne stvarnosti, stvarnosti subjektivnih stanja svijesti. Ono što ovdje želim argumentirati, jest to da mi možemo imati epistemički objektivnu znanost područja koje je ontološki subjektivno.

3.2. Objedinjenost/Unity

Bitno je uzeti u obzir da u nepatološkim oblicima svijesti nikad nismo imali, primjerice, samo bol u laktu, osjećaj topline ili iskustvo viđenja nečeg crvenog, nego se svi ti oblici svijesti pojavljuju istodobno kao dio jednog objedinjenog svjesnog iskustva. Kant je tu značajku nazvao „transcendentno jedinstvo apercepcije“. Od nedavno se takva pojava u neurobiologiji naziva „problem objedinjavanja/povezivanja/*the binding problem*“ (kako se primjerice dva paralelno procesuirana svojstva u mozgu, boja i oblik, objedinjuju u jedan percept, jednu zamjedbu, *op. prev.*). Postoje barem dva aspekta tog objedinjavanja koja trebamo posebno naglasiti. Kao prvo, u svakom su trenutku sva naša iskustva objedinjena u jednom svjesnom polju. Kao drugo, organizacija se naše svijesti proteže na više jednostavnih trenutaka. Tako, primjerice, u trenutku izgovaranja rečenice, ja moram barem, na neki način, u ikoničkom sjećanju zadržati početak rečenice kako bih znao što izgovaram kad dođem do njezina kraja.

3.3. Intencionalnost

„Intencionalnost“ je naziv koji filozofi i psiholozi pridaju kao svojstvo mnogim našim mentalnim stanjima, svojstvo koje ta mentalna stanja usmjerava na stanja stvari u svijetu ili svojstvo koje govori o tomu da su ta mentalna stanja o stanjima stvari u svijetu. Ako imam uvjerenje, ili želju, ili strah, uvijek u takvim slučajevima mora postojati

neki sadržaj mojega uvjerenja, želje ili straha. Uvijek moje uvjerenje, želja ili strah moraju biti o nečemu, pa čak iako to nešto drugo i ne postoji ili se radi samo o halucinaciji. Čak i u slučaju da potpuno griješim, mora postojati mentalni sadržaj koji usmjerava na stanja stvari u svijetu. U tom smislu, nisu sva svjesna stanja intencionalna. Primjerice, u stanjima tjeskobe ili depresije u kojima nismo tjeskobni ili depresivni u vezi s nečim osobitim, nego smo samo loše raspoloženi. U takvu se slučaju ne radi o intencionalnom stanju. No ako smo depresivni u vezi s nastupajućim događajem, tu je riječ o intencionalnom stanju jer je samo stanje usmjereno na nešto izvan sebe sama.

No, u sljedećem pogledu između svijesti i intencionalnosti postoji konceptualna povezanost. Premda su mnoga, gotovo sva, naša intencionalna stanja u svakom trenutku nesvjesna, no i uz to, da bi nesvjesna intencionalna stanja bila autentična, u načelu moraju biti dostupna svijesti. Zapravo, mora postojati svjesna stvar, pa čak i da je blokirana potiskivanjem, moždanim ozljedama ili samom zaboravnošću.

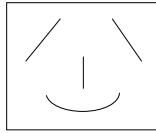
3.4. Razlika između žarišne i periferne svijesti

U svakom trenutku nepatološke svijesti ja posjedujem ono što možemo nazvati poljem svijesti. Unutar tog polja obično obraćam pozornost samo na neke stvari. Tako, primjerice, sada obraćam pozornost na problem opisa svijesti, ali gotovo da ne obraćam pozornost na to što osjetim košulju na svojim leđima ili što osjećam stegnutost svojih cipela. Ponekad kažemo kako sam spomenutih stvari obesviješten/nesvjestan. No radi se o pogrešci. Dokaz da se i u ovom slučaju radi o stvarima koje su dio mojeg polja svijesti, temeljim na tomu što u svakom trenutku mogu preusmjeriti svoju pozornost. No da bih preusmjerio svoju pozornost na spomenute stvari, mora postojati nešto na što ranije nisam obraćao pozornost, a na što ju sada obraćam.

3.5. Gestalt-struktura svjesnog iskustva

Unutar polja svijesti naša su iskustva tipično strukturirana na način koji nadilazi samu strukturu faktičkog podražaja. To je jedno od temeljnih otkrića gestalt-psihologa. To je najočitije u slučaju vizije, no radi se o fenomenu koji je općenit i nadilazi samo takav slučaj. Primjerice, nepotpune crte povučene na slici 1 fizički ne nalikuju na ljudsko lice.

Slika 1



Zapravo, kad bismo na cesti vidjeli nekoga komu lice nalikuje crtežu sa slike 1, vjerojatno bismo pozvali hitnu pomoć. Dispozicija mozga za strukturiranje iskrivljenih podražaja u izvjesne strukturirane forme toliko je snažna da ćemo i nepotpuno povučene crte sa slike 1 prirodno imati tendenciju zamijetiti kao ljudsko lice. Štoviše, ne samo da su naša svjesna iskustva u određenim strukturama nego ih također imamo tendenciju vidjeti kao slike u odnosu na pozadine. Ponavljam, to je najočitije u slučaju vizije. Prema tome, dok gledam sliku, vidim je na pozadini stranice. Stranicu vidim na pozadini stola. Stol vidim na pozadini poda, a pod vidim na pozadini sobe, i sve tako dok na kraju ne dođemo do vidokruga vlastite vizualne svijesti.

3.6. *Aspekt prepoznatljivosti/Familiarity*

Karakteristična je značajka nepatoloških stanja svijesti da nam se pojavljuju s onim što ću nazvati „aspekt prepoznatljivosti“. Primjerice, da bih pred sobom vidio predmete kao što su kuće, stolice, ljudi, stolovi, ja od ranije moram posjedovati kategorije kuća, stolicâ, ljudi i stolova. Ali to znači da ću svoja iskustva asimilirati u skup kategorija koje su mi više-manje prepoznatljive. Boraveći u potpuno nepoznatoj okolini, nekom selu u džungli, primjerice, u kojem mi kuće, ljudi i lišće izgledaju potpuno egzotično, i dalje opažam kuću, osobu, odjeću, stablo ili grm. Aspekt prepoznatljivosti je prema tome skalarni fenomen. Možemo govoriti o većem ili manjem stupnju prepoznatljivosti. Ali bitno je uočiti da nam se nepatološki oblici svijesti pojavljuju pod aspektom prepoznatljivosti. Nadalje, možda je najbolje ovaj aspekt promatrati u patološkim slučajevima. U slučaju Kapgrasova sindroma pacijenti pogrešno prepoznaju poznate osobe iz njihove okoline. Misle kako bračni drug u stvari nije njihov, nego da se radi o varalici, itd. Radi se o poremećaju jednog aspekta prepoznatljivosti. U nepatološkim slučajevima iznimno je teško odstupiti od tog aspekta. Nadrealistički slikari to pokušavaju. No čak i u nadrealističkom slikarstvu troglava žena je i dalje žena, a mekani sat/*drooping watch* je i dalje sat.

3.7. Raspoloženje

Dio svakog normalnog svjesnog iskustva je raspoloženje koje ga prožima. To ne mora biti neko posebno raspoloženje koje moramo imenovati, kao što su depresija ili ushićenje, ali uvijek postoji nešto što možemo nazvati karakterom/*flavour* ili općim osjećajem/*tone* svakog normalnog skupa svjesnih stanja. Tako, primjerice, trenutačno nisam nešto osobito depresivan, a nisam ni osobito ushićen, niti sam zapravo, što bismo jednostavno rekli, „bezvoljan“. Usprkos tome, sa svojim sam trenutačnim iskustvima u određenom raspoloženju. Raspoloženje je vjerojatno mnogo lakše biokemijski objasniti od nekolicine značajki svijesti koje sam već spomenuo. Primjerice, mi patološke oblike depresije možemo kontrolirati uzimanjem lijekova koji mijenjaju raspoloženje.

3.8. Granični uvjeti

Sva mi se moja nepatološka stanja svijesti u određenom smislu pojavljuju s onim što bismo mogli nazvati njihovom „*situiranošću/situatedness*“. Premda ne mislim o tome, i premda to nije dio polja moje svijesti, ja ipak znam koja je godina, na kojem se mjestu nalazim, koje je doba dana, koje je godišnje doba i obično k tomu još i koji je mjesec. Sve su to granični slučajevi/*boundary conditions* ili situiranost nepatoloških svjesnih stanja. S druge strane, prisutnosti te pojave postajemo svjesni tek kad je izgubimo. Tako, primjerice, stareći nam se javlja određeni osjećaj vrtoglavice koji nas obuzima kako gubimo osjećaj za doba godine ili mjesece. Tvrdim da su svjesna stanja situirana i da se doživljavaju kao takva premda pojedinosti situacije ne moraju biti dio sadržaja svjesnih stanja.

4. Neke uobičajene pogreške o svijesti

Želio bih misliti kako je sve što sam do sada rekao samo odlika zdravog razuma. Međutim, moram priopćiti, takoreći s bojišnice, da pristup koji zagovaram u istraživanju svijesti nipošto nije općeprihvaćen u kognitivnoj znanosti niti u neurobiologiji. Doista, sve donedavno mnogi su djelatnici iz područja kognitivne znanosti i neurobiologije smatrali kako je istraživanje svijesti nešto što je izvan granica njihovih disciplina. Smatrali su kako je izvan dosega znanosti objasniti zašto tople stvari osjećamo kao tople ili zašto nam crvene stvari izgledaju crvene. Naprotiv, mišljenja sam da je baš zadaća neurobiologije objasniti

ta i sva druga pitanja o svijesti. Zašto bismo mislili drukčije? Dobro, postoje složeni povijesni razlozi, gledajući barem iz perspektive sedamnaestog stoljeća, zbog kojih su ljudi smatrali da svijest nije dio materijalnog svijeta. Svojevrni su ostaci dualizma ljude sprečavali svijest, kao i svaki drugi fenomen, tretirati kao biološki fenomen. Međutim, sada mi nije cilj pokušati ući u trag toj povijesti. Umjesto toga ću istaknuti neke opće pogreške koje se čine kada ljudi odbiju razmatrati o svijesti u njezinim vlastitostima.

Karakteristična pogreška prilikom istraživanja svijesti je zanemariti njezino bitno svojstvo subjektivnosti i pokušati joj pristupiti kao objektivnom fenomenu iz perspektive trećeg lica/*third person phenomenon*. Umjesto prepoznati kako je svijest u biti subjektivan, kvalitativan fenomen, ljudi pogrešno pretpostavljaju da je njezina bit u tome da je svijest kontrolni mehanizam ili određeni skup dispozicija za ponašanje ili neki računalni program. Dvije najčešće pogreške o svijesti su pretpostaviti kako se može analizirati bihevioristički ili računalno. Turingov nas test navodi na takve pogreške, a to su pogreška biheviorizma i pogreška kompjutacionalizma/*computationalism*. Test nas vodi pretpostavci kako je za svjesnost sustava nužno i dovoljno da ima pogodan računalni program ili skup programa s ispravnim ulaznim i izlaznim podacima. Mislim da je takav stav dovoljno samo jasno navesti kako bismo spoznali da je pogrešan. Tradicionalni je prigovor biheviorizmu bio u tomu što se smatralo da biheviorizam ne može biti ispravno rješenje jer se sustav može svjesno ponašati, a da to zapravo nije. Ne postoji logička povezanost, nužna povezanost između unutarnjih, subjektivnih, kvalitativnih mentalnih stanja i vanjskog, javno vidljivog ponašanja. Naravno, praktički, svjesna stanja tipično uzrokuju ponašanje. Ali se ponašanje koje uzrokuju mora odijeliti od samih stanja. Ista se pogreška ponavlja i u slučaju računalnog tumačenja svijesti. Kao što ponašanje samo po sebi nije dovoljno za svijest, tako ni računalni modeli svijesti nisu sami po sebi dovoljni za svijest. Računalni je model svijesti za svijest isto što i računalni model bilo čega za područje koje se modelira. Nitko ne pretpostavlja kako će nas računalni model pljuska u Londonu ostaviti sve mokre. No pogrešno je pretpostaviti kako je računalni model svijesti na neki način svjestan. Radi se o istoj pogrešci u oba slučaja.

Postoji jednostavan dokaz da računalni model svijesti nije dovoljan za svijest. Iznosio sam ga već mnogo puta, stoga se ovdje na tomu neću zadržavati. Smisao dokaza je u sljedećoj tvrdnji. *Kompjuteracija se definira sintaktički*. Definira se u smislu manipulacije simbolâ. Ali sintaksa sama po sebi nikad ne može biti dovoljna za sadržaje koji

tipično idu uz svjesne misli. Nula i jedinica same po sebi nisu dovoljan jamac mentalnog sadržaja, svjesnog ili nesvjesnog. Ovaj se argument ponekad naziva i „argument kineske sobe“ jer sam ga izvorno prikazao na primjeru osobe koja prolazi sve računalne operacije kako bi odgovorila na postavljena pitanja na kineskom jeziku, ali pri tome ne razumije kineski jezik (Searle, 1980.). Smisao parabole je jasan, ali obično se zanemaruje. *Sintaksa sama po sebi nije dovoljna za semantički sadržaj*. Od svih prigovora na argument o kineskoj sobi nikad nisam vidio da je netko bez okolišanja istupio i rekao kako misli da je sintaksa dovoljna za semantički sadržaj.

Međutim, sada moram reći da sam na previše toga pristao u svojem ranijem navođenju argumenta. Pristao sam na to da je računalna teorija uma bila u najmanju ruku neistinita. No sada mi se čini da nije ni neistinita jer nema jasan smisao. Evo i zašto.

Prirodne znanosti opisuju svojstva stvarnosti koja su intrinzična svijetu koji postoji neovisno o promatračima. Prema tome, gravitacijska privlačnost, fotosinteza i elektromagnetizam su sve predmeti prirodnih znanosti jer opisuju intrinzična svojstva stvarnosti. Ali svojstva kao što su biti kada, biti lijep dan za izlet, biti novčanica od pet dolara ili biti stolica nisu predmeti prirodnih znanosti jer se ne radi o stvarnosti intrinzičnim svojstvima. Svi fenomeni koje sam naveo – kada, itd., su fizički predmeti te kao takvi imaju svojstva koja su intrinzična stvarnosti. Ali svojstvo biti kada ili novčanica od pet dolara postoji samo relativno (u odnosu) na promatrače i korisnike.

Prema tome, apsolutno važno za razumijevanje prirode prirodnih znanosti je razumjeti razliku između stvarnosti intrinzičnih svojstava i svojstava relativnih u odnosu na promatrača. Gravitacijska privlačnost je intrinzično svojstvo, dok je biti novčanica od pet dolara o promatraču relativno svojstvo. Sada se sasvim jasno može iznijeti ozbiljan prigovor računalnoj teoriji uma. Računalna teorija ne spominje stvarnosti intrinzična svojstva, jer je o promatraču relativna, a to je iz razloga što se definira u smislu manipulacije simbola, ali pojam „simbol“ nije pojam fizike ili kemije. Simbol je samo ono što se upotrebljava, što se tretira ili što se smatra simbolom. Argumentom sam kineske sobe pokazao da semantika nije intrinzična za sintaksu. Ali ono što argument pokazuje, jest i to da sintaksa nije intrinzična za fiziku. Ne postoje čista fizička svojstva koja bi općenito nula i jedinica ili simboli posjedovali, a koja bi ih odredila kao simbole. Simbol je nešto relativno u odnosu na promatrača, korisnika ili djelatnika/*agent* koji mu pridaje simboličko tumačenje. Prema tome, pitanje o tomu „je li svijest računalni program?“ nema smisla. Ako pitamo: „Možete

li računalno tumačiti moždane procese koji su tipični za svijest?", odgovor je sljedeći: računalno možemo tumačiti sve. No ako postavimo pitanje: „Je li svijest intrinzično računalna?“, odgovor je sljedeći: ništa nije intrinzično računalno. Računalno postoji samo relativno u odnosu na nekog djelatnika ili promatrača koji nameće računalno tumačenje fenomena. Zaključak je jasan. Trebao sam ga uzeti u obzir prije deset godina, ali nisam.

Reference:

John Rogers SEARLE, „Minds, Brains, and Programs“, *Behavioral and Brain Sciences* 3 (1980.), 417-457.

John Rogers SEARLE, *The Rediscovery of the Mind* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1992.).

Prijevod: Igor Žontar